

Retoryka dziennikarstwa

Rhetoric of/in journalism

5 (1) 2018 EDITOR: KATARZYNA MOLEK-KOZAKOWSKA

SPRAWOZDANIA | REPORTS

EWA MODRZEJEWSKA
UNIwersytet Warszawski
e.modrzejewska@uw.edu.pl

**Sprawozdanie/Report: XVI konferencja Polskiego Towarzystwa
Retorycznego pt. „Retoryka wartości”, Warszawa,
23–24 listopada 2017 r.**

License

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 international (CC BY 4.0). The content of the license is available at <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

EWA MODRZEJEWSKA
UNIwersytet Warszawski
e.modrzejewska@uw.edu.pl

Sprawozdanie/Report: XVI konferencja Polskiego Towarzystwa Retorycznego pt. „Retoryka wartości”, Warszawa, 23–24 listopada 2017 r.

Jak zwykle na jesieni Polskie Towarzystwo Retoryczne (PTR) zaprosiło badaczy różnych dyscyplin na 16. konferencję naukową, której tematem przewodnim była retoryka wartości. W 2017 roku organizatorzy zaproponowali, by przedstawiać swoje badania i refleksje nad retoryką epideiktyczną, arystotelesowskim *genus demonstrativum* oraz tym, jak współcześnie wyrażane są wartości, jak w kulturze przejawia się afirmacja i krytyka, a także jak rozwijał się ten obszar wymowy w literaturze i filozofii antycznej, średniowiecznej oraz nowożytnej.

Konferencję otworzyli z krótkimi wystąpieniami powitalnymi reprezentanci współorganizatorów, to jest dr hab. Grzegorz P. Bąbiak, prof. UW – dyrektor Instytutu Polonistyki Stosowanej UW, dr hab. Maria Załęska – w podwójnej roli jako przewodnicząca PTR oraz reprezentantka Katedry Italianistyki UW – oraz dr hab. Agnieszka Budzyńska-Daca, wiceprzewodnicząca PTR i kierownik Zakładu Retoryki i Mediów Instytutu Polonistyki Stosowanej UW. W trakcie dwu dni obrad wygłoszono 26 referatów w 8 sesjach tematycznych. Prelegenci przyjechali z 16 ośrodków akademickich i instytucji naukowych.

Prof. Jakub Z. Lichański z Pracowni Badań Historii i Teorii Retoryki UW ze swoim wystąpieniem *Retoryka – wartości: sprzeczność, marzenie czy fakt?* rozpoczął pierwszy panel zatytułowany *Wokół wartości retoryki*, omawiając na przytoczonych przykładach relacje między retoryką a prawdą i etyką. Rozważania na temat subiektywnego rozumienia wartości i jego przydatności w retoryce przedstawił dr hab. Paweł Gondek, kierownik Katedry Retoryki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II (referat *Jaką wartość ma wartość dla retoryki?*). W ostatnim wystąpieniu tej sesji dr Paweł Kuciński, adiunkt w Katedrze Kultury XX i XXI Wieku na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, przedstawił krytykę spolityzowanej retoryki wartości, odnosząc się przy tym w warstwie terminologicznej do kategorii estetycznych i narratologicznych oraz do bieżących przykładów z języka polityki (referat pt. *Estymatyka. Poetyka wartości jako metadyskurs retorycznej aksjologii*).

W kręgu badań nad retoryką w dyskursie publicznym pozostały uczestniczki drugiego panelu, który rozpoczął się od wystąpienia dr hab. Marii Załęskiej (Katedra Italianistyki UW), zatytułowanego: *Retoryka jako wartość i antywartość*. Prelegentka streściła wyniki swojej analizy dostępnych na rynku podręczników z zakresu retoryki pod kątem tego, jak kształtuje się popularny pogląd na temat *ars bene dicens*, a więc czym według tych źródeł jest retoryka, jak jest postrzegana i jakie (anty-)wartości się jej przypisuje.

Następnie z referatem *Co łączy Polaków – wartości w prezydenckich orędziach noworocznych* wystąpiła dr hab. Agnieszka Kampka z Wydziału Nauk Społecznych SGGW, która skupiła się na analizie telewizyjnych wystąpień prezydentów (od Aleksandra Kwaśniewskiego do Andrzeja Dudy), by odpowiedzieć na pytanie badawcze: czy na podstawie analizowanych przemówień możemy wskazać wartości, które – niezależnie od konkretnej sytuacji politycznej i osobowości danego prezydenta – można uznać za wspólne. W dyskusji nad wystąpieniem rozważano kwestię instrumentalnego i rytualnego traktowania wartości w tego typu wystąpieniach politycznych.

Ostatnią prelekcją panelu *Wartość w dyskursie publicznym* był referat prof. Barbary Bogołębskiej z Uniwersytetu Łódzkiego, pt. *Aksjologiczny wymiar retoryki krytycznej i afirmatywnej w gatunkach prasowych*, w którym przedstawiono przegląd tekstów dziennikarskich pod kątem ich statusu genologicznego i związanych z nim zespołów wartości moralno-etyczno-poznawczo-estetycznych (o charakterze afirmatywnym lub krytycznym).

Pierwszy dzień konferencji zakończyła sesja pt. *Wartości – retoryka – kultura dawna*, którą rozpoczęła dr hab. Joanna Partyka z Instytutu Badań Literackich PAN z wystąpieniem pt. »Jedność obywatelska« w Ikonologii Cesarego Ripy (1593). Tytułowa „Jedność obywatelska” (*‘Unione civile’*) to spersonifikowane pojęcie zgody narodowej, które w swoim emblematycznym dziele przedstawił szesnastowieczny, włoski badacz sztuki i ikonografii. Prelegentka opisała, jakimi narzędziami retorycznymi posłużył się C. Ripa, afirmując wartości społeczeństwa obywatelskiego.

Łukasz Lipiński, z Katedry Filologii Klasycznej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, przybliżył z kolei retorykę pochwały wartości obywatelskich w historiografii epickiej Macieja Strykowskiego, polskiego historyka i poety z XVI wieku. Prelegent scharakteryzował topikę pochwalną, odnoszącą się przede wszystkim do afirmacji wartości republikańskich, tj. wolności szlacheckiej, systemu prawa, koncepcji demokracji „mieszanej”, stanowiącej fenomen wyjątkowy dla Europy Środkowo-Wschodniej w czasach przednowożytnych, a będącej przedmiotem rozważań w pismach Strykowskiego (tytuł referatu: *Retoryka wartości obywatelskich w historiografii epickiej Macieja Strykowskiego*).

Reprezentujący Uniwersytet Jagielloński dr Michał Czerenkiewicz wygłosił prelekcję nt. *Wartości w życiu akademickim na przykładzie piśmiennictwa naukowego. Studium przypadku – druki oficyny Schedlów*, w której przybliżył charakterystykę preliminariów towarzyszących drukowanym pracom naukowym z XVII wieku. Składały się na nie często miniatury literackie, tworzone według ówczesnych zasad poetyki i retoryki, które odzwierciedlały panujący jeszcze przedoświeceniowy pogląd, iż nauka związana jest z kategoriami etycznymi i religijnymi.

Pierwszy dzień obrad zamknął referat dr Anny Trykszy z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej pt. *Jak celebrować poezję? Retoryczność wystąpień laudacyjnych (lubelska nagroda »Kamień«)*, w którym literaturoznawczyni poddała analizie kwestie elokucyjne, argumentacyjne i kompozycyjne wybranych laudacji ogłoszonych na cześć uhonorowanych mistrzów słowa poetyckiego.

Na drugi dzień obrad zaplanowano pięć sesji, którą rozpoczęły plenarne wystąpienia poświęcone *Obrazom i gatunkom*. W pierwszym dr Ewa Modrzejewska z Zakładu Retoryki i Mediów Instytutu Polonistyki Stosowanej UW przedstawiła refleksję dotyczącą zwizualizowanych informacji, której punktem wyjścia było pytanie o to, czy dane mogą być retoryczne, a jeśli tak, to jaki związek mogą mieć z podstawowymi wartościami, tj. dobrem, pięknem i mądrością (referat pt. *O wartościach w zwizualizowanej informacji*).

Reprezentująca Zakład Studiów Amerykanistycznych Instytutu Anglistyki UMCS w Lublinie dr Anna Bendrat z referatem pt. *Metonimia w obrazie wartości* zaproponowała, by retoryczną koncepcję metonimii, bazującą na wyobrażeniu z podobieństwa, użyć jako narzędzia do analizy współczesnej komunikacji. Jako materiał ilustracyjny wybrała przykłady pochodzące ze źródeł internetowych podejmujących temat wielokulturowości w Stanach Zjednoczonych.

Tę sesję zamknął referat dr hab. Agnieszki Budzyńskiej-Dacy pt. *Nieinwazyjne celebracyjne gatunki rywalizacyjne*, w którym prelegentka analizowała pod kątem genologii retorycznej różnego rodzaju wystąpienia, które mają związek z *genus demonstrativum*, jak na przykład konkursy na najlepszą mowę przedstawiającą temat badań doktorskich w formacie Three Minute Thesis®.

Następnie uczestnicy konferencji wybierali spośród prowadzonych równolegle sesji zatytułowanych *Język wartości w prasie* oraz *Powinowactwa retoryki*. Wokół pierwszego tematu skupiła się grupa badaczy analizująca bądź cechy idiolektu wybranych autorów (Magdalena Majewska z Uniwersytetu w Białymstoku z referatem pt. *Wartości w językowo-kulturowym obrazie kobiety i mężczyzny w felietonach prasowych Tomasza Raczka na początku XXI wieku* oraz dr hab. Magdalena Piechota z UMCS z wystąpieniem pt. *Dyskursywne wykładniki wartościowania w felietonach Krzysztofa Vargi*), bądź badająca wybrane korpusy tekstów prasowych. I tak dr Anna Łach (adiunkt w Instytucie Informacji

Naukowej i Bibliotekoznawstwa UW) w referacie pt. *Co robią naukowcy i dlaczego jest to wartościowe? Prasowy obraz naukowca w perspektywie wartości* analizowała teksty popularnonaukowe, umieszczone w dziale „Nauka” tygodnika „Newsweek” z 2015 r., by scharakteryzować kształtowany przez prasę obraz naukowca, widziany przez pryzmat wartości. Z kolei Laura Polkowska (adiunkt na Wydziale Nauk Humanistycznych UKSW) w wystąpieniu pt. *Unieważnianie strategii retorycznej opartej na zarzucie zdrady w liberalnych tygodnikach opinii* analizowała również publikacje z „Newsweeka” oraz dodatkowo z „Polityki”, by oba tygodniki opinii przebadac pod kątem użycia przez ich publicystów leksemu zdrada oraz wyrazów słowotwórczo z nim związanych jako zapośredniczonych, a więc w cytowanych lub sparafrazowanych wypowiedziach. Jak wskazała autorka, kategoria zdrady pomaga wyznaczyć dwa odrębne porządki etyczne, z których jeden zyskuje ocenę negatywną za sprawą skojarzenia go z ujemnie konotującą prostotą, jeśli chodzi o moralność, a zastosowane środki z pogranicza retoryki i erystyki służą zakwestionowaniu prawicowej perspektywy aksjologicznej.

Sesja zatytułowana *Powinowactwa retoryki* wskazywała na potencjał retoryki jako aparatu badawczego pomocnego w innych dziedzinach nauki oraz praktyki. Referat Adama Konopki z Uniwersytetu Gdańskiego, z pogranicza badań nad językiem i socjologii, poświęcony był dwóm nurtom wartości (liberalnemu i konserwatywnemu) związanym z kwestią aborcji przedstawianą w polskim dyskursie prasowym z lat 1956–1989 (referat *Naród vs. społeczeństwo. Wartości nacjonalistyczne a wartości liberalne w dyskursie o regulacji urodzeń w PRL-u*).

Dr Magdalena Smoleń-Wawrzusiszyn z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w wystąpieniu zatytułowanym *Jesteś marką! Retoryka dyskursu marketingowego* skupiła się na postrzeganiu osoby w kategoriach marki jako przejawu neoliberalnego kultu konsumeryzmu, przyjmując do analizy perspektywę retoryczną i Krytycznej Analizy Dyskursu (KAD).

Następnie Marcin Niemczyk, doktor nauk prawnych z Uniwersytetu Rzeszowskiego, przygotował referat pt. *Retoryczna i doktrynalna perspektywa aksjologii prawa*, wychodząc z założenia, iż prawo jest systemem aksjonormatywnym, który pozwala na funkcjonalne połączenie norm i wartości istotnych z punktu widzenia życia społecznego. Odniósł się zarówno do antycznych filozofów (według których prawo można traktować jako samoistną wartość), jak i współczesnych wypowiedzi z debaty publicznej poświęconej prawu i jego wartościom.

Na zakończenie Tomasz Jackiewicz, reprezentujący Uniwersytet Warszawski, jako badacz, ale również nauczyciel, przedstawił swoje naukowe refleksje na następujący temat: *Krytyka retoryczna w edukacji*, w których odniósł się do wypracowanych w Stanach Zjednoczonych (przez badaczy takich, jak: Sonja K.

Foss, Kenneth Burke czy Edwin Black) rozwiązań dotyczących wykorzystania krytyki retorycznej we współczesnym nauczaniu – w naszym kontekście – polonistycznym na poziomie szkół średnich. Jak konkludował, sensem edukacji jest przekazywanie wartości, a te wpisane są w retorykę. Nauczając retoryki w szkole, nie tylko przekazywane są młodym ludziom wartości, ale dana jest im możliwość, by o tych wartościach mówili i potrafili przekazać je kolejnym pokoleniom.

Ostatnie sesje XVI konferencji PTR zatytułowano *Celebracje* oraz *W kręgu polityki*. W pierwszej dr Sabina Deditius (adiunkt w Zakładzie Badań Iberijskich i Latinoamerykańskich Uniwersytetu Śląskiego) przyjrzała się należącym do retorycznego rodzaju popisowym wystąpieniom mówców motywacyjnych z zakresu rozwoju osobistego i zawodowego. Skupiła się przede wszystkim na użyciu przez nich języka potocznego, ale również na kwestiach *actio*, a wyniki analizy przedstawiła w ujęciu lingwistycznym i retorycznym (tyt. *O retorycznym aspekcie stosowania kolokwializmów w mowach popisowych i motywacyjnych*).

Tę sesję zakończyło wystąpienie dr Agnieszki Szurek z Instytutu Polonistyki Stosowanej UW zatytułowane *Między upominkiem reklamowym a manifestem. Jubileuszowe publikacje w literaturze lokalnej*. Prelegentka poświęciła je niskonakładowym, lokalnym wydawnictwom jubileuszowym traktowanym przez badaczkę jako teksty, w których autorzy starają się opowiedzieć pewną historię, a przede wszystkim propagować wartości i postawy uznane przez nich za ważne, szczególnie dla lokalnej społeczności. Do ich analizy wykorzystwała tradycyjne kategorie związane z retoryczną budową dzieła.

W równoległej sesji zgromadzili się badacze zainteresowani dyskursem politycznym. Podobny aparat badawczy wykorzystał literaturoznawca, dr hab. Mirosław Ryszkiewicz (adiunkt w Zakładzie Teorii i Antropologii Literatury Instytutu Filologii Polskiej UMCS), który w referacie przedstawił retoryczną analizę biografii węgierskiego premiera, Viktora Orbána, napisaną przez polskiego dziennikarza Igora Jankego. Jak konkludował, tekstowe (inwencyjne, kompozycyjne i elokucyjne), pozatekstowe, komunikacyjne, kontekstowe i konsytuacyjne wymiary oraz uwarunkowania tej biograficznej opowieści wskazują, że ma ona charakter epideiktyczny, panegiryczny, a nawet „hagiograficzny”, gdyż wprost nazywa lub pośrednio wyraża system wartości zwolenników „suwerennej demokracji” potrzebującej charyzmatycznego i autokratycznego wodza, który w biografii autorstwa Jankego propagandowo przyjmuje postać figury „władcy Orbánistanu” (tytuł: *Pochwała władcy: »Napastnik. Opowieść o Viktorze Orbánie« Igora Jankego*).

Dr Adam Skibiński, reprezentujący Uniwersytet Szczeciński, podjął się w referacie zatytułowanym *Odmowa komunikacji, dominacja kolonizacyjna i narcystyczny dyskurs tożsamości jako nowoczesne strategie erystyczne dla konfliktu wartości* analizy i oceny współczesnego dyskursu politycznego, twierdząc, że język

nienawiści i dominacja negatywnych uczuć, odmowa komunikacji oraz środki stygmatyzacji i wykluczenia wyznaczają nie tyle marginesy, co główny jego nurt.

Referat dra Rafała Kusia z Instytutu Amerykanistyki i Studiów Polonijnych UJ poświęcony był natomiast wystąpieniu amerykańskiego prezydenta, Ronalda Reagana, które przeszło do historii nie tylko ze względu na okoliczności jego wygłoszenia (zebranie Narodowego Stowarzyszenia Ewangelików w czasie eskalacji napięcia pomiędzy supermocarstwami w schyłkowej fazie Zimnej Wojny), ale również na specyficzną, dosadną warstwę retoryczną tej mowy, która została poddana szczegółowej analizie (tytuł: *Evil Empire. Analiza retoryczna przemówienia Ronalda Reagana z 8 marca 1983 r.*).

W trakcie XVI konferencji PTR w programie znalazły się dwa wydarzenia towarzyszące. Pierwszego dnia dr Katarzyna Molek-Kozakowska, anglistka z Uniwersytetu Opolskiego, przedstawiła wnioski z jej badań poświęconych abstraktom i streszczeniom naukowym w anglojęzycznych czasopismach naukowych. Spotkanie warsztatowe z radami, jak skutecznie tworzyć teksty tego gatunku użytkowego, miało charakter otwarty, a do udziału w nim szczególnie zaproszeni byli doktoranci. Zwieńczeniem posiedzeń konferencyjnych było zaś spotkanie z okazji publikacji książki pod redakcją Agnieszki Budzyńskiej-Dacy, pt. *20 lat polskich telewizyjnych debat przedwyborczych*, w której przybliżono wyniki badań i analiz naukowych oraz refleksje 18 autorów skupiających się wokół założeń, praktyki i efektów debat politycznych w Polsce.

Jak co roku prezentowane na konferencji referaty stworzyły panoramę badań i refleksji retorycznej. Kolejna coroczna konferencja odbędzie się – jak zwykle jesienią – w gościnnych murach Wydziału Nauk Społecznych SGGW i zostanie poświęcona retoryce pieniądza.